

na str. 192). Spominje se zatim Franjo Krsto Frankopan i njegova knjiga tiskana u Macerati 1656. (str. 199) i pretisak te knjige tiskan u Loretu 1794. (str. 365). Autor napominje da se u svojem radu koristio i nekim drugim knjigama, među ostalima to su dvije knjige isusovca Jakoba Mikalije "Blago jezika slovinskoga ..." i "Grammatika talianska ...", tiskane u Loretu 1649. (tekst na str. 134, prikaz knjiga na str. 378 i 380).⁴ Tijekom pripreme svoje knjige autor je među brojnim drugim ustanovama posjetio i Povijesni arhiv i Naučnu biblioteku u Rijeci te Povijesni arhiv u Zadru.

Spomenimo na kraju da je autor prilikom opisa života i rada loretskih knjižara naveo kako su uz knjižare redovito bile i knjigovežnice u kojima su uvezivane ne samo tiskane knjige nego i knjige za potrebe administracije (prije svega računске i notarske knjige). Uvezi su izrađivani prema željama i materijalnim mogućnostima naručitelja. Neke od tih knjiga imale su umjetnički izrađene i ukrašene korice, a isto tako ukrašene i oslikane obreze, često s prikazima Majke Božje Loretske. Uz mnogobrojne crno-bijele ilustracije ima i nekoliko slika u boji takvih uveza i ukrašenih obreza.

Tatjana Puškadija-Ribkin

Nikola Čolak, Regesti marittimi croati. Hrvatski pomorski regesti II, Padova 1993. Centro di studi storici Croati Venezia. 866 str.

Ovo je drugi svezak Hrvatskih pomorskih regesta što ih objavljuje Nikola Čolak. U podnaslovu stoji: "Osamnaesto stoljeće. I. dio. Plovidba na Jadranu". Namjera je autora da nakon obrade izvornoga arhivskoga gradiva za XVIII. st. koje osvjetljuje pomorstvo na Jadranu, prijeđe na obradu izvora za povijest pomorstva u XVIII. st. na Sredozemlju i Atlantiku (str. 9).

Kao i u prvome svesku autor donosi regeste na talijanskome jeziku za razdoblje 1700–1797. označavajući ih neprekinutim nizom od broja 1 do 6 891. U uvodnome tekstu nije naznačeno u kojoj su mjeri objavljeni regesti sažeci izvornoga gradiva odnosno koliko se priređivač drži samoga izvornika. Ipak, pri priređivanju koristi se jedinstvena metoda. Najprije se donosi redni broj, zatim godina, dan i mjesec, te mjesto gdje je nastao spis. Nakon toga dolazi tekst regesta koji, ako je negdje i skraćen, sadrži sve bitne sastavnice dokumenta te može poslužiti istraživaču kao izvorno gradivo.

⁴ Više o tim knjigama u: Josip Jernej, Povijest talijanskih gramatika na hrvatskom ... jeziku od 1649. do 1900. Rad JAZU, knj. 388, Zagreb 1981.

Budući da se kod svih regista navodi Ancona kao mjesto nastanka spisa, ovaj drugi svezak zapravo sadrži trgovinu s Jakinom odnosno Ankonom. Premda se najveći dio gradiva odnosi na trgovinu Dubrovnika, Dalmacije i Hrvatskoga primorja s Jakinom (Ankonom), autor donosi i regeste koji se odnose na Mletačku Albaniju (Drač, Skadar, Ulcinj, Boka kotorska), ali i na neka druga mjesta. Popis izvora (*Elenco delle fonti presentate*), što ih autor donosi na str. 11, daje nam uvid u izvorno arhivsko gradivo, koje je ovdje obrađeno. To su sljedeći fondovi odnosno serije:

1. Archivio di Stato d'Ancona (ASA), Archivio Comunale d'Ancona (ACA), Entrata ed uscita dell'Ufficio di Sanità. Kutije (busta) br. 1881, 1882, 1889, 1890, 1891. Tih 6, za godine 1700–1747, obrađeno u registima br. 1–1751.

2. ASA, ACA, Ufficio Sanità, Bastimenti approdati nel porto d'Ancona. Kutije 2859 i 1830 za godine 1778–1797, obrađeno u registima br. 1752–2400.

3. ASA, ACA, Kutije 2003, 1839, 1894, 1422, 1332, 1451, 1463, 1473, 1493, 1494, 1511, 1523 i 1533 za godine 1717–1796, obrađeno u registima br. 2401–4294.

4. ASA, ACA, Ufficio Sanità. Spese per la quarantena. Kutije 1839 i 1840 za godine 1742–1745, obrađeno u registima br. 4295–4655.

5. Archivio di Stato di Venezia, Cinque Savi alla Mercanzia. Lettere dei Consoli, Ancona, 1713–1733: kutije 615–620 za godine 1713–1733. i 1738–1770, obrađeno u registima br. 4655a–6891.

Ukupno je, dakle, obrađeno 28 kutija odnosno "busta" arhivskoga gradiva.

Za razumijevanje gradiva bilo bi neobično važno da je autor dao kratak prikaz nadležnosti ureda odnosno magistratura čijim je djelovanjem nastalo to gradivo, jer bi se na taj način bolje mogla uočiti i narav podataka. No, i iz samih regista to se donekle dade lako uočiti. Najveći dio gradiva koje je evidentirano u Državnom arhivu u Jakinu (Ankoni) pripada Općinskom arhivu i odnosi se na Zdravstveni ured – *Ufficio di Sanità* koji je upisivao brodove, ponekad i njihov teret, te pristojbe koje su plaćali za boravak u "karanteni" (per giornate di quarantena, per giornate di contumacia, per fitto di lazzaretto). Regesti sadrže podatke o vrsti broda, zapovjedniku broda, mjestu odakle je brod doplovio, zatim daju naznaku trgovačke robe, rjeđe i njezinu količinu, ili naprosto kratku primjedbu kao što je *con merci varie, con zavorra i sl.*, iznos isplate "karantene" i vrijeme boravka broda u "karanteni".

Ipak, serija *Entrata ed uscita dell'Arco di Traiano* sadrži i podatke o dolasku brodova u luku. Svaki regist sadrži naziv broda, ime zapovjednika, mjesto njegova porijekla, naziv robe i isplatu pristojbe, te pravac kamo je isplovio i broj posade.

Gradivo pak iz Državnoga arhiva u Veneciji preuzeto je iz magistrature "Cinque Savi alla Mercanzia" i sadrži pisma dobivena iz Ankone o teretu koji su pojedini brodovi dovozili i izvozili. Svaki od regista sadrži podatak o brodu (porijeklo broda,

zapovjednik broda, mjesto izvoza robe, vrsta i količina robe). To su svojevrsne kontralitere odnosno dozvole za izvoz.

Gornji kratki prikaz dokumenata pokazuje kakva se sve istraživanja mogu provoditi na temelju toga arhivskoga gradiva. Ono pruža mogućnost utvrđenja trgovačkih pravaca s Ankonom, vrsta brodova, broja posade, porijekla zapovjednika, vrsta trgovačke robe.

Autor u pogovoru (na talijanskom i hrvatskom jeziku) i daje jednu takvu sažetu raščlambu za pojedina mjesta: Boka kotorska (Kotor, Dobrota, Prčanj), Dalmacija (Split, Šibenik, Zadar), Rijeka i Hrvatsko primorje, Dubrovnik. Premda je autor donio regeste i za gradove u Albaniji (Drač, Skadar), njih ne obrađuje u pogovoru. Na temelju gornjih podataka daje opću sliku o trgovini i trgovcima, učestalosti plovidbe pojedinih zapovjednika brodova, broju izvršenih putovanja, nacionalnoj strukturi, pravcima isplavljenja brodova koji dolaze u Ankonu, vrsti i količini robe i pravcu odakle se uvozi u Ankonu.

Korišteno gradivo spada, dakle, u one kategorije izvora koji omogućavaju statističko praćenje trgovačkoga prometa i društvene strukture trgovaca. U hrvatskoj historiografiji slični izvori su kontralitere, koje donose uglavnom iste podatke kao što ih Čolak donosi za arhivsko gradivo mletačke magistrature "Cinque Savi alla Mercanzia".

Valja napomenuti da se objavljeni regesti ne mogu uzimati kao apsolutne i statistički potpune veličine. Više ih treba uzeti kao uzorak, koji zajedno s drugim vrstama arhivskoga gradiva, predstavlja prvorazredni izvor za istraživanja gospodarske povijesti gradova na hrvatskom priobalju, a posebno trgovine.

N. Čolak je regeste-dokumentarno gradivo popratio brojnim bilješkama koje tumače imena osoba, mjesta, manje razumljive pojmove, pa taj onomastički, toponomastički i analitički komentar, s etimološkog, povijesnog i gospodarskog gledišta, predstavlja izuzetno vrijedan prilog ovoj knjizi.

Na kraju valja napomenuti da knjiga ima brojne priloge, kao što su usporedno talijansko-hrvatsko nazivlje važnijih mjesta, upute o izgovoru hrvatskih i albanskih imena, popis kratica koje se upotrebljavaju u tekstu te kronološki prikaz korištenih dokumenata, kazalo imena osoba, mjesta i predmeta. Svi ti prilozi omogućuju laki pristup donesenim podacima.

Zacijelo će ovi regesti ili bolje rečeno ovdje doneseno izvorno gradivo poslužiti za bolje upoznavanje trgovačkih veza Dalmacije, Hrvatskoga primorja, Istre i Albanije s Ankonom. Ova knjiga je ujedno i pokazatelj koliko se izuzetno vrijednoga arhivskoga gradiva čuva u talijanskim arhivima, bez kojega nije moguće pravo osvjetliti i povijest gradova na istočnoj hrvatskoj obali. U hrvatskoj historiografiji gotovo da i nema radova koji se temeljitije oslanjaju na izvore što se čuvaju u

arhivima na drugoj obali Jadrana. Upravo s toga gledišta ova knjiga je i izvor za proučavanje prvenstveno gospodarske i društvene povijesti hrvatskoga priobalja, ali i poticaj na znanstveni napor daljega istraživanja i drugih stoljeća i drugih izvora u bogatim arhivima Jakinske (Ankonitanske) Marke.

Josip Kolanović

Šime Jurić, Katalog rukopisa Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu. Knjiga 3. Zagreb 1994, 355 str.

Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu objavila je i treći svezak *Kataloga rukopisa* NSB. Ovaj svezak obuhvaća inventarske brojeve 1417-2130, odnosno signature R 4467-5449. Nastavkom objavljivanja *Kataloga rukopisa* dobivamo vrijedno obavijesno pomagalo o jednoj od najvrednijih zbirki rukopisa što se čuvaju u Hrvatskoj.

U dva navrata smo se u *Arhivskom vjesniku* osvrnuli na ovu ediciju te iznijeli svoje stajalište kako o metodologiji obrade rukopisa tako i o pitanjima razgraničenja između biblioteka i arhiva, gledom na čuvanje rukopisa i općenito arhivskoga gradiva.

Kako Zbirka rukopisa NSB i zbirke drugih naših knjižnica i muzeja sadrže ne samo rukopise u klasičnom značenju te riječi, već i arhivsko gradivo koje podliježe obradi prema načelima arhivistike, potrebno je iznova upozoriti na neophodnost usklađivanja obrade takvoga gradiva u arhivima i knjižnicama, utvrđivanjem jedinstvenih stručnih kriterija obrade arhivskoga gradiva bez obzira gdje se ono čuva.

Ovdje posebno želimo upozoriti na problem obiteljskih i osobnih arhiva te arhiva pojedinih ustanova i vlastelinstava.

Arhivistika pristupa obiteljskim i osobnim arhivima (što se često nazivaju i "rukopisne ostavštine") kao jedinstvenim cjelinama odnosno fondovima. Takav pristup uvjetovan je ponajprije *načelom provenijencije*, prema kojemu gradivo nastalo djelovanjem jednoga stvaratelja (u ovom slučaju osobe odnosno obitelji), predstavlja nedjeljivu cjelinu, pa takvoj cjelini valja pristupiti i u stručnoj obradi. Takva cjelina ima svoju "strukturu", ponajčešće uvjetovanu djelatnošću neke osobe. Konkretno govoreći, ako je riječ npr. o osobnom arhivu ili rukopisnoj ostavštini Miroslava Krleže, potrebno je tu ostavštinu obraditi kao cjelinu, strukturirati je i izraditi jedinstveni popis, kao i za svaki drugi osobni ili obiteljski arhiv odnosno ostavštinu. Takve cjeline se ne bi smjele cijepati na pojedine "rukopise", već ih je potrebno imati pod jednom oznakom. To predviđaju npr. i Smjernice za katalogiziranje rukopisa što su objavljene u Njemačkoj 1973. godine, kako smo to istaknuli i u recenziji prvoga sveska *Kataloga rukopisa* u *Arhivskome vjesniku* 36(1993).